

TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG TRẢI NGHIỆM TRONG MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC CƠ SỞ THÔNG QUA DẠY HỌC THAM QUAN THỰC ĐỊA

Hoàng Phi Hải*

Trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế, 34 Lê Lợi, Huế, Việt Nam

Tóm tắt: Trong chương trình của bộ môn Giáo dục công dân (GDCC) ở trường Trung học cơ sở (THCS), Bộ Giáo dục và Đào tạo chủ trương về phương pháp giáo dục chú trọng tổ chức, hướng dẫn các hoạt động để học sinh (HS) khám phá, phân tích, khai thác thông tin, xử lý tình huống; coi trọng tổ chức các hoạt động trải nghiệm (HĐTN) để HS tự phát hiện và chiếm lĩnh kiến thức mới, phát triển kỹ năng và thái độ tích cực. Trên cơ sở đó, học sinh hình thành và phát triển phẩm chất và năng lực của người công dân tương lai. Một trong những hình thức tổ chức dạy học mang tính trải nghiệm cao, đáp ứng tốt những yêu cầu nêu trên chính là dạy học tham quan thực địa. Vậy, HĐTN là gì? Thế nào là hình thức dạy học tham quan thực địa? Ưu thế của hình thức dạy học trên để tổ chức HĐTN trong dạy học môn GDCC là gì? Quy trình tổ chức HĐTN thông qua dạy học tham quan thực địa trong dạy học môn GDCC ở trường THCS được tiến hành ra sao? Bài báo này lý giải những vấn đề đặt ra trên đây.

Từ khóa: hoạt động trải nghiệm, giáo dục công dân, dạy học tham quan thực địa

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, Bộ Giáo dục và Đào tạo xây dựng chương trình môn Giáo dục công dân (GDCC) trên quan điểm “*chú trọng tích hợp các nội dung giáo dục trong nội bộ môn học về kỹ năng sống, đạo đức, pháp luật, kinh tế và tích hợp nhiều chủ đề giáo dục cần thiết như: môi trường, bình đẳng giới, di sản văn hoá, phòng chống tệ nạn xã hội, tài chính, v.v. Những nội dung này gắn bó chặt chẽ với cuộc sống thực tiễn của học sinh*” [2]. Chính vì vậy, hệ thống phương pháp và hình thức dạy học đều chú trọng vào các hoạt động trải nghiệm (HĐTN). Để tổ chức HĐTN trong dạy học môn GDCC có hiệu quả, giáo viên (GV) cần sử dụng các hình thức, phương pháp dạy học linh hoạt. Một trong những hình thức dạy học mang tính trải nghiệm cao là dạy học tham quan thực địa. Hình thức này giúp học sinh (HS) vượt ra khỏi bốn bức tường của lớp học, đắm mình vào thực tiễn cuộc sống, có nhiều cơ hội để quan sát trực tiếp và thể nghiệm bản thân.

*Liên hệ: phihai2907@gmail.com

Nhận bài: 23-9-2019; Hoàn thành phản biện: 31-10-2019; Ngày nhận đăng: 28-3-2020

Để làm rõ những vấn đề đặt ra, trong bài báo này, chúng tôi tiến hành nghiên cứu thông qua phương pháp nghiên cứu lý luận và phương pháp nghiên cứu thực tiễn. Trong đó, khách thể nghiên cứu là quá trình tổ chức HĐTN thông qua hình thức dạy học tham quan thực địa của GV trong dạy học môn GDCD ở trường THCS.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái niệm về hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Giáo dục công dân

Dewey quan niệm học tập là cuộc sống, giáo dục gắn liền với thực tiễn và không áp đặt tri thức. Bởi vậy, chương trình giáo dục không chú trọng vào lý thuyết mà coi trọng việc tiếp cận thực tiễn cuộc sống [4].

Theo Kolb, học tập trải nghiệm là: *“Quá trình mà tại đó kiến thức được tạo ra thông qua sự chuyển đổi kinh nghiệm. Kiến thức là thành quả của sự kết hợp giữa nắm bắt kinh nghiệm và chuyển đổi kinh nghiệm đó”* [5, p. 41] với chu trình 4 bước. Thứ nhất là kinh nghiệm rời rạc: Đây là những tri thức, những kinh nghiệm được HS tiếp thu, tích lũy trong quá trình học tập, nghiên cứu. Nói cách khác, đó là những tiếp thu bước đầu chưa tạo nên một thể thống nhất; Thứ hai là quan sát có tư duy. Ở bước này, người học sử dụng các thao tác tư duy: phân tích, đánh giá các sự kiện, hiện tượng dựa trên những tri thức và kinh nghiệm rời rạc về đối tượng; Thứ ba là khái quát hóa, khái niệm hóa: học sinh khái niệm hóa những kinh nghiệm đã tổng hợp được qua hai bước trên. Từ đây, học sinh tạo ra khái niệm mới, chuyển đổi kinh nghiệm thành tri thức; Thứ tư là thử nghiệm: những tri thức được tổng hợp sẽ được áp dụng vào đời sống thực tiễn để kiểm chứng cũng như phát triển hay điều chỉnh.

“Học tập dựa vào trải nghiệm là hình thức học tập gắn liền với các hoạt động có sự chuẩn bị ban đầu về kinh nghiệm và có phản hồi, trong đó đề cao kinh nghiệm chủ quan của người học. Ngoài ra, học tập dựa vào trải nghiệm còn được định nghĩa là “triết lý giáo dục”. Triết lý này nhấn mạnh vào quá trình tác động qua lại giữa GV và HS cùng với những kinh nghiệm trực tiếp của HS trong mục tiêu và nội dung học tập” [7, Tr. 29].

Từ những nhận định trên, có thể thấy HĐTN trong dạy học môn GDCD là hình thức, phương pháp dạy học được GV sử dụng, thiết kế, tổ chức cho HS tham gia vào các hoạt động học tập. Ở đó, học sinh sử dụng các vốn kiến thức, kinh nghiệm sẵn có giải quyết các vấn đề thực tiễn đặt ra, chiếm lĩnh tri thức mới, hình thành và rèn luyện các kỹ năng, hình thành năng lực vận dụng, thực hiện, từ đó rút ra các bài học cho bản thân.

2.2. Tổ chức hoạt động trải nghiệm trong môn Giáo dục công dân thông qua dạy học tham quan thực địa

2.2.1. Đặc điểm dạy học tham quan thực địa

Bản chất dạy học tham quan tại thực địa “*Là quá trình học tập không diễn ra tại lớp học mà được tổ chức ngoài nhà trường, tại một cơ sở thực tiễn trong đó người học tự tìm hiểu, thu thập và đánh giá thông tin trên cơ sở thực tiễn theo những mục tiêu dạy học xác định*” [1, Tr. 156].

Học tập thông qua tham quan tại thực địa tạo cơ hội cho HS được tiếp xúc, học tập trong môi trường thực tế. Trong các hoạt động học tập gắn liền lý luận với thực tiễn, học sinh được khuyến khích hoạt động độc lập, chủ động trong học tập và lĩnh hội kinh nghiệm. Tham quan thực địa không chỉ dừng lại ở quan sát mà ở đó, học sinh huy động các phẩm chất tư duy đã được rèn luyện như: quan sát, tìm tòi, phân tích, so sánh, tổng hợp các dữ kiện và rút ra kết luận. Học sinh thu nhận những thông tin đáp ứng mục tiêu bài học đề ra. Các hình thức tham quan có thể được thực hiện bao gồm tham quan tại các di tích, danh lam thắng cảnh; tham quan tại các xí nghiệp, làng nghề; tham quan tại viện bảo tàng, nhà truyền thống, v.v.

2.2.2. Quy trình tổ chức HĐTN trong môn GDCD thông qua dạy học tham quan tại thực địa

Với tính khả thi đó, chúng tôi đề xuất quy trình tổ chức HĐTN thông qua dạy học tham quan thực địa trong môn GDCD ở trường THCS với các bước sau đây:

Bước 1. Giáo viên thiết kế, chuẩn bị hoạt động dạy học tham quan

Thứ nhất, giáo viên dựa vào nội dung chương trình, xác định chủ đề, mục tiêu học tập, xác định đối tượng tham quan.

Thứ hai, giáo viên lên kế hoạch tổ chức, tìm hiểu các đối tượng phù hợp với nội dung bài học, tâm sinh lý HS có ở địa phương để tiến hành hoạt động.

Thứ ba, giáo viên giao nhiệm vụ hoạt động cho HS thực hiện trong quá trình tham quan.

Thứ tư, học sinh dựa vào nhiệm vụ, phân công công việc và chuẩn bị các phương tiện cần thiết cho hoạt động, nghiên cứu tìm hiểu trước các vấn đề liên quan đến đối tượng tham quan.

Bước 2. Giáo viên tiến hành tổ chức thực hiện hoạt động dạy học tham quan

Thứ nhất, giáo viên đưa HS tới địa điểm thực địa tham quan, hướng dẫn HS thực hiện các hoạt động theo kế hoạch đặt ra.

Thứ hai, học sinh tiến hành thực hiện các nhiệm vụ của hoạt động mà GV đã yêu cầu.

Bước 3. Đánh giá, tổng kết kết quả của HS sau khi tham gia hoạt động tham quan

Thứ nhất, học sinh trình bày kết quả thu được.

Thứ hai, giáo viên tiến hành tổng kết đánh giá.

* Lưu ý khi tổ chức HĐTN thông qua dạy học tại thực địa:

Dạy học tham quan thực địa cần phù hợp với bài học trong chương trình, phù hợp với đặc điểm tâm lý, trình độ nhận thức của HS, phù hợp với điều kiện của nhà trường.

- Các khâu từ chuẩn bị cho đến tiến hành và đánh giá kết quả cần có sự phối hợp giữa HS và GV.
- Cần tổ chức ở những địa điểm có sẵn tại địa phương, khai thác tốt điều kiện sẵn có. Tiết kiệm về mặt tài chính, công sức.
- Cần sự hỗ trợ từ phía nhà trường, gia đình, xã hội.

2.2.3. Ví dụ minh họa

Bước 1. Giáo viên thiết kế, chuẩn bị hoạt động dạy học tham quan

– *Xác định chủ đề và đặt tên hoạt động*

Giáo viên xác định chủ đề tìm hiểu về văn hóa cung đình của Triều Nguyễn (Bảng 1). Giáo viên có thể đặt tên “*Nét đẹp văn hóa cung đình*”.

– *Xác định mục tiêu hoạt động*

- Học sinh có những hiểu biết về văn hóa cung đình, quần thể di tích cung điện của triều đại phong kiến nhà Nguyễn trên các khía cạnh: kiến trúc; ẩm thực; trang phục, v.v.
- Hình thành cho HS phẩm chất yêu nước, lòng tự hào dân tộc, biết yêu cái đẹp của văn hóa dân tộc; biết quý trọng các di sản mà cha ông đã xây dựng, từ đó hình thành ý thức bảo vệ và phát triển các giá trị văn hóa của dân tộc.
- Phát triển các năng lực cá nhân cho HS; đánh giá và giải quyết các vấn đề đặt ra.

– *Xác định nội dung và hình thức hoạt động*

- Nội dung 1: Tìm hiểu quần thể kiến trúc cung điện, trang phục và ẩm thực cung đình
- Nội dung 2: Thi trình diễn các trang phục cung đình
- Nội dung 3: Thi trình bày về một số món ăn cung đình

– Chuẩn bị hoạt động

- Lực lượng tham gia: Đối tượng HS lớp 7 (phù hợp với nội dung chương trình); giáo viên bộ môn GDCD; giáo viên bộ môn Lịch sử; Công nghệ; giáo viên tổng phụ trách đội; phụ huynh học sinh; cán bộ của Trung tâm bảo tồn di tích cố đô Huế.
- Địa điểm: Đại Nội Huế, phường Phú Hậu – Thành phố Huế.
- Thời gian: 5 tiết (trong một buổi).
- Phương tiện: xe đi lại (tùy theo điều kiện có thể thuê xe ô tô để đi chung hoặc di chuyển theo phương tiện cá nhân); bút, vở; máy ghi âm, máy ảnh, máy quay phim.

Bảng 1. Phân công công việc tổ chức các hoạt động học tập

STT	Công việc	Người phụ trách
1	Chọn chủ đề và xin ý kiến ban Giám hiệu nhà trường	GV GDCD
2	Liên hệ với Ban quản lý di tích Đại Nội Huế	GV GDCD
3	Chuẩn bị phương tiện hỗ trợ	GV tổng phụ trách
4	Chuẩn bị tài chính	Phối hợp giữa GV GDCD, nhà trường và Hội phụ huynh HS
5	Giám sát và quản lý HS trong các hoạt động	GV + Phụ huynh HS + Ban quản lý di tích
6	Tổ chức các hoạt động theo nội dung	GV + Ban quản lý di tích

Hình 1. Học sinh trường THCS Nguyễn Chí Diểu – Thành phố Huế tham quan học tập tại Đại Nội

(Nguồn: Trường THCS Nguyễn Chí Diểu, thành phố Huế)

Bước 2. Giáo viên tiến hành tổ chức thực hiện hoạt động dạy học tham quan

– Nội dung 1: Tìm hiểu về quần thể kiến trúc cung điện (2 tiết)

Học sinh sẽ được tham quan cung điện và các công trình kiến trúc trong cung điện dưới sự giới thiệu của hướng dẫn viên Ban quản lý di tích (Hình 1). Học sinh thu thập tư liệu để viết bài báo cáo cho GV bộ môn GDCD.

– *Nội dung 2*: Thi trình diễn các trang phục cung đình (1 tiết)

Học sinh tự tìm hiểu phân biệt trang phục của các triều đình phong kiến nhà Nguyễn. Giáo viên thành lập các đội thi giữa các lớp thông qua trình diễn và thuyết trình về các bộ trang phục này. Giáo viên bộ môn lập ban giám khảo chấm điểm các đội thi (Hình 2).

Hình 2. Phần thi trang phục của HS lớp 7⁴ trường THCS Trần Cao Vân – Thành phố Huế

(Nguồn: Trường THCS Trần Cao Vân, thành phố Huế)

Hình 3. Phần thi ẩm thực cung đình của HS trường THCS Nguyễn Chí Diểu – Thành phố Huế

(Nguồn: Trường THCS Nguyễn Chí Diểu, thành phố Huế)

Nội dung 3: Thi trình bày về một số món ăn cung đình (2 tiết)

Học sinh lên kế hoạch chuẩn bị các món ăn cung đình, tìm hiểu về các món ăn và lựa chọn hai món ăn yêu thích để trình bày trước ban giám khảo. Ban giám khảo được lựa chọn là các giáo viên bộ môn, đánh giá dựa trên cách chế biến và trình bày về các món ăn của các đội thi (Hình 3).

Bước 3. Đánh giá kết quả hoạt động của HS

- Giáo viên tiến hành tổng kết bằng việc cho HS viết báo cáo thu hoạch về hoạt động, đồng thời yêu cầu HS tiếp tục suy nghĩ, đưa ra các ý tưởng cho lần hoạt động tiếp theo.
- Giáo viên cho HS và các nhóm tự đánh giá công việc, sản phẩm của nhau. Trên cơ sở đó, giáo viên kết hợp với những quan sát, phân tích của mình cùng kết quả thu được từ phần chấm của ban giám khảo các nội dung thi để đánh giá HS.
- Cách thức đánh giá dựa trên tiêu chí mục tiêu đề ra, xếp loại: tốt, khá, trung bình, yếu.

3. Kết luận

Điều tra xã hội học về tình hình dạy học tham quan thực địa trong môn GDCD của GV và HS THCS cho thấy:

Về phía giáo viên: Trong số 40 giáo viên được tìm hiểu có 35 thầy cô (chiếm tỷ lệ 87%) xác định đây là một hình thức dạy học có ý nghĩa rất quan trọng đối với bộ môn GDCD cấp THCS. Điều này xuất phát từ tính hiệu quả trong giáo dục học sinh. Dạy học tham quan thực địa là hình thức dạy học mang tính trải nghiệm cao. Học sinh được mắt thấy, tai nghe những tri thức thông qua hình ảnh thực tiễn sống động. Đây là môi trường học tập thuận lợi để các em trực tiếp tham gia vào các hoạt động học tập thực tế. Học sinh tự phân tích, đánh giá, so sánh, luận giải để tự lĩnh hội tri thức và rèn luyện kỹ năng, hình thành phẩm chất năng lực cho bản thân.

Về phía học sinh: Các em đều rất hứng thú với việc học tập thông qua tham quan thực địa. Việc học tập ở một địa điểm vượt ra ngoài giới hạn của lớp học tạo ra môi trường học tập mới mẻ, đầy lý thú, khơi gợi trí tò mò, thích tìm tòi khám phá của các em. Có 246 trong tổng số 300 HS (chiếm tỷ lệ 82%) được hỏi đều có hứng thú, rất hứng thú với việc được học tập thông qua tham quan thực địa. Và bản thân học sinh tự nhận thấy việc học tập từ thực tiễn mang lại hiệu quả vượt trội cả trong việc ghi nhớ lẫn vận dụng tri thức.

Tuy nhiên, bên cạnh những thuận lợi như: giáo viên thấy được tính hiệu quả, tầm quan trọng của dạy học thông qua tham quan thực địa; học sinh hứng thú, tích cực với quá trình học tập; sự phù hợp giữa hình thức dạy học này với bộ môn GDCD, v.v. thì quá trình tổ chức dạy

học theo hình thức nói trên cũng gặp phải những khó khăn nhất định: cấu trúc chương trình, sách giáo khoa đang trong quá trình đổi mới, những yêu cầu về kiểm tra đánh giá chưa thực sự phù hợp với sự thay đổi về phương pháp, hình thức tổ chức dạy học này; một bộ phận GV còn ngại khó, ngại thay đổi, mức độ đầu tư cho bài giảng chưa cao, còn nặng về hình thức, chưa thực sự mang lại hiệu quả trong công việc; học sinh còn thụ động, cách thức học tập còn chủ yếu dựa vào GV, thiếu sự chủ động tìm tòi tự học, tự nghiên cứu, tiếp nhận tri thức còn máy móc, rập khuôn. Các kỹ năng sống của các em còn hạn chế. Việc học tập tại thực địa còn đòi hỏi nhiều yếu tố hỗ trợ như đặc thù xã hội, địa phương nơi nhà trường đóng chân; những yếu tố về tài chính, về quỹ thời gian tổ chức.

Vì vậy, khi tiến hành các hoạt động trải nghiệm thông qua dạy học tham quan thực địa trong môn GDĐC ở trường THCS, để mang lại hiệu quả cao trong công tác giảng dạy, giáo viên cần có công tác chuẩn bị kỹ lưỡng, lên kế hoạch chu đáo, phối hợp linh hoạt với học sinh, tranh thủ sự hỗ trợ từ phụ huynh cũng như các lực lượng trong và ngoài nhà trường.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bernd Meier – Nguyễn Văn Cường (2014), *Lý luận dạy học hiện đại, cơ sở đổi mới mục tiêu, nội dung phương pháp dạy học*, Nxb. Đại học Sư phạm, Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình Giáo dục phổ thông môn Giáo dục công dân*.
3. Tường Duy Hải (Tổng chủ biên), Đào Ngọc Minh (chủ biên), Bùi Xuân Anh, Nguyễn Thị Liên, Nguyễn Thị Thanh Nga, Phạm Quỳnh, Đào Thị Hà (2017), *Tổ chức hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong dạy học Giáo dục công dân Trung học cơ sở*, Nxb. Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
4. John Dewey (Phạm Anh Tuấn dịch) (2012), *John Dewey về giáo dục*, Nxb. Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.
5. Kolb, D (1984), *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*, Englewood Cliffs, N. J: Prentice Hall 41.
6. Nguyễn Thị Liên (Chủ biên), Nguyễn Thị Hằng, Tường Duy Hải, Đào Thị Ngọc Minh (2016), *Tổ chức hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong nhà trường phổ thông*, Nxb. Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
7. Võ Trung Minh (2015), *Giáo dục môi trường dựa vào trải nghiệm trong dạy học môn khoa học ở tiểu học*, Luận án tiến sĩ khoa học giáo dục, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.

FIELD STUDY ACTIVITIES IN CIVIC EDUCATION IN SECONDARY SCHOOL VIA SIGHTSEEING

Hoang Phi Hai*

University of Education, Hue University, 34 Le Loi St, Hue, Viet Nam

Abstract: In the curriculum of Civic education in secondary school, the Ministry of Education and Training (Vietnam) advocates an educational method to focus on organizing and guiding field study activities. In these activities, students can discover, analyze, and exploit information and deal with encountered situations. Students can also gain new knowledge and develop skills and positive attitudes. On this basis, students can shape and develop the qualities and capacities of future citizens. One of the teaching formats through which students can acquire experience and meet the requirements mentioned above is field sightseeing teaching.

Keywords: experienced activities, civic education, field sightseeing teaching